ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИИ-ШАМЫЧ, УШНЫЗА!

Ленин-Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

ЯМДЕ ЛИЙ

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

ГАЗЕТ АК: идалыклан 2 т. 16 ыр.
; пел ийлан 1 т. 8 ыр.

Йошкар-Ола 7-№ школын 6-шо „Б" классыште тунемше-шамыч ростовский пионер-школьник-шамычын да Стаханов йолташын письмаштым лончылат. **Фото М. Чуршуковын.**

ВЛКСМ ЦК-н ПЛЕНУМЖО ЛИЙЫН

15 сентябрьыште ВЛКСМ ЦК-ын VI черетан пленумжо шке пашажым пытарен.

Пленум „Комсомолыш угыч пурышо-шамыч дене пашам ыштыме нерген", „Ялыште комсомолын пашажым саемдыме нерген" да „Комсомольский билет-шамычым вашталтыме нерген" доклад-шамычым колыштын да лончылен.

Нине ончыктымо вопрос-шамыч дене пленум решений-шамычым приниматлен.

Пленум 1938 ий мучаште кызыт улшо комсомольский документ-шамычым 1938 ийсе образецан ВЛКСМ членский билет дене вашталтымаш пашам тӱҥалаш пунчалын.

СЕҤАШ ТУНЫКТЫШО КНИГА

ВКП(б) историйын Кӱчык курсшо

„Правда" газетеш 11 кече почела Всесоюзный Коммунистический (большевик-шамыч) Партий историйын Кӱчык курсшо печетлалтын.

ВКП(б) историй Кӱчык курсын лекмашыже мемнан эллан пеш кугу событий. Те, очыни, ужында, кузе тиде кечылаште кугу еҥ-шамыч „Правда" газетын кажне номыржым вученыт, могай интерес дене у книга гыч глава-шамычым куанен лудыныт да лудыт.

Тиде книгаште изирак марксистский кружок да группо гыч кузе могучий большевик партий кушкын, кузе тиде партий пашазе классым кредалаш ямдылен да кузе тидым сеҥымашке вӱден кондымо нерген пеш раш каласалтын. Тугак ВКП(б) вуйлатыме почеш мланде шарын ик кудымшо ужашыштыже советский государстве кузе лийын да пеҥгыдемын, кузе мемнан родинаште социализмым ыштыме нерген возалтын. Большевистский партий тудлан эре сеҥен толын, тудо чыла шке пашаштыже кугу Маркс—Энгельс — Ленин — Сталинын эн чын туныктымышт дене вуйлаталтын.

Книгаште: Ленин ден Сталин большевистский партийым кузе куштеныт, кузе нуно партийым социализмын тӱрлӧ тушманже ваштареш уло вий дене кредалаш тунyктеныт— раш ончыкталтын.

ВКП(б) историйыште Ленин—Сталин партийын чапле исторический корныжым да тудын шуко ияш опытшым кӱчыкын да раш возымо.

ВКП(б) историйын Кӱчык курсшым ВКП(б) Центральный Комитетын комиссийже редактироватлен. ВКП(б) ЦК одобритлен Тиде книга Сталин йолташын лично полшымыжо дене возымо.

ВКП(б)-ын героический историйжым мемнан элыште велэ огыл, тугак вес эллаштат тунемаш тӱҥалыт. Вес кугыжанысе миллион дене пашазе ден кресаньык-шамыч историйым лудмеке, кузе кучедалаш да сеҥаш кӱлмым эше утларак тунемыт. Мемнан элыште историйым тунеммаш—совет калыкын революционный шижмашыжым эше утларак нӧлталеш. Калык-шамыч тушманым палаш да тудым разоблачитлаш эше утларак тунемыт.

Эчан—отряд совет председатель

5 сентябрьыште Эркан-Сола тӱҥалтыш школышто тунемше пионер-шамыч (У-Тор'ял р-н) пионер активым сайлышт. Сборышто чылаже 33 пионер лийыныт. „Марш веселых ребят" мурым мурмек сборна почылто.

Отряд совет председательлан сай тунемше, школышто шкенжым примерне кучышо, ударник Веденькин Эчаным сайлышна.

Звена вожатыйланат ударник-шамыч: Веденькина Ольга ден Королев Э. сайлалтыч.

С. Миклай

Пионерский активым сайлымаш сай эртыш

17 сентябрьыште Медведево пелэ кыдалаш школысо 5-ше „А" классысе отрядын сборжо эртыш. Сборышто 8 эн сай пионер-шамычым пионер активыш сайлышт. Нунын кокла гыч Токарев Анатолийым отряд совет председательлан сайлыме. Тудо эн активный пионер, дисциплинже сай. Мемнан отрядыште чылаже 29 пионер улыт. Нуным кум звеналан шелме. Чыла звенаште паша планым 1 чырыклан ыштыме. Звена вожатый - шамыч: Муравев Г., Плотников И., Токарев А. план почеш пашам сай ыштат. Мемнан отрядын пырдыж газетше уло. Отв. редакторлан Белов Леонидым сайлыме. Редколлегий кок номыр пырдыж газетым луктын. Моло отряд шамыч ик № газетымат луктын огытыл.

21 сентябрьыште отрядной сбор эртыш. Пионер-шамыч пашам сайын ыштен шогаш вес отрядым соревнованийыш ӱжыч.

И. Пушкин,

5-ше „А" классысе пионер отряд вожатый.

* * *

Медведево пелэ кыдалаш школысо 7-ше „Б" классысе 1-ше звенан сборжо эртыш Тошто вожатый уке дене звена вожатыйлан уэш сай тунемше, примерный пионерка Царегородцева Таисиям сайлышна.

Мемнан отрядыште чылаже кум звена уло. Звена 10 еҥ дене шелалтын. Кум звенаштат звена вожатыйым сайлымек отрядной сборым эртарыме. Сборышто 30 пионер-шамыч лийыныт. Ме отряд совет председательлан примерный пионер, сайын тунемше Крашенинникова Тамарам сайлышна.

Егорова Фрося.

Москва—Дальний Восток перелет

1938 ий 24 сентябрьыште 8 шагатат 12 минут эрдене (московский жап дене) пӱтынь элын шинчыме летчица - орденоноска - шамыч В. С. Гризодубова (самолетын командирже), капитан П. Д. Осипенко да старший лейтенант М. М. Раскова (штурман) Москва гыч Дальний Востокыш кок местан самолет дене вигушак шичде чоҥешташ тарванен каеныт.

Самолет начар метеорологический условийыште чоҥештен да тудын дене кыл кучымаш шуэн лийын.

25 сентябрьыште 6 шагатат 53 минут деч вара самолет дене связь чарнен. Самолетын кушко волен шичмыже пале огыл да самолет кычалмашым организоватлыме.

Летчица Медникован рекордшым международныйлан шотлымо

3 июльышто Грибовскийын конструктироватлыме ик веран спортивный „Г—22" самолет дене Екатерина Медникова треугольникан Лихоборы—Лошки—Икша—Лихоборы маршрут дене рекордный чоҥештымашым ыштен. Тудо 100 километрым 36 минутат 22,6 секундышто чоҥештен, шагатыште 163 километрат 940 метрым каен.

10 сентябрьыште ФАИ (Международный Авиационный Федераций) гыч Косарев лӱмеш СССР Центральный аэроклуб Медникова йолташын тиде чоҥештымыжым международный женский рекордлан шотлымо нерген уверым налын.

„СССР кубокым" „Спартак" футболист-шамычлан пумо

„СССР кубок" модын налмаште Совет Ушемын тӱрлӧ добровольный спортивный организацийла гыч 206 футбольный команде участвоватлен. 14 сентябрьыште Москваште „Динамо" стадионышто финальный матч лийын. „Электрик" (Ленинград) ден „Спартак" команде вашлийыныт. Матч москвич-шамычын 3:2 счет дене сеҥымышт дене пытен.

Матч пытымек „Спартак" командылан почетный футбольный „СССР кубок" призым пумо.

Шукерте огыл „ПС—40" почтовый самолет Москва—Владивосток—Москва маршрут дене скоростной испытательный перелетым эртарен. Самолет 1 шагатыште кыдал шот дене 305 колометрым каен.

Сӱретыште: (шола гыч пурлашке) „ПС—40" самолетын пилотшо М. И. Тютяев да бортмеханик-радист В. Д. Калашников.

ПЫТАРТЫШ УВЕР

ЧЕХОСЛОВАКИЙЫШТЕ ВСЕОБЩИЙ МОБИЛИЗАЦИЙ

23 сентябрьыште Чехословацкий республик президент Бенеш всеобщий мобилизаций нерген приказым луктын. Армий радамыш 40 ияш марте ийготан чыла военнообязанныйым призыватлыме. Тугак имньым да чыла тӱрлӧ транспортым мобилизоватлымаш увертаралтын. Чехословакий калыклан воззваний лукмо.

Приказым Чехословакий калык кугу куанымаш дене вашлийын. Приказ лекмеке 30—40 минут гыч еҥ-шамыч назначений верыш каяшлан шукын погыненыт.

Ростовский пионер-школьник-шамычлан мемнан вашмутна

Медведево пелэ кыдалаш школышто (Йошкар-Ола район) отличíно тунемше-шамыч.
Сӱретыште (шола гыч пурлашке): Медведкова Аполина, Полевщикова Анастасия, Пулканов Александр, Егорова Е., Егорова Татьяна. Шогат (шола гыч пурлашке) Савинов Петр, Петров Алексей, Маршанова Ольга.

Фото М. Чуршуковын.

Кузе мый отлично тунемаш тӱҥалынам

Жапым моштен кучылтмаш отлично тунемаш чот полша. Мыйын кече теве кузе эрта: эрдене кынелын тӧрланымеке урокым повторитлем. Эр кочкышым кочмек, школыш каем. Школыш $8^1/_2$ шагатлан толам. Звонок марте красный уголокышто книгам, журналым лудам, шашке дене модына. Первой звонок лиймек верышкем шинчам. Туныктышын толмекыже уроклан ямдылалтам. Урокышто туныктышын ойлымыжым умлаш тӧчӧн колыштам. Мӧҥгӧ пумо пашам эре раш шуктен толам.

Примерный улмемланак мыйым школысо пырдыж газет редколлегий членлан, пионер отрядын секретарьжылан сайленыт. Ӱшанен пумо пашам честне шуктем.

Урок деч вара мӧҥгӧ толмек, изиш каналтем да мӧҥгӧ пумо пашам ыштем. Книгам лудам. Тидын мӧҥгӧ авамлан мӧҥгысӧ пашам ышташ полшем. Кас лиймеке 9-10 шагатлан малаш возам.

Мый отлично тунемам. Тыгак тунемаш шкенан школысо да моло школысо тунемше-шамычым ӱжам.

Полевщикова Анастасий,

Медведево пелэ кыдалаш школысо VI-ше „Б" классыште отлично тунемше.

Йошкар-Ола район. Кугу Чигаш тӱҥалтыш школын 4-ше классыштыже отлично тунемше пионерка Пильшикова Вера географий урок годым картыште ончыктылеш.

Фото М. Чуршуковын.

Похвальный грамота дене тунемын пытарем

6-шо классыште „отлично" да „хорошо" отметке дене тунемым. Шошо испытанийым чыла предмет денат отлично сдатлышым. 6-шо классым сайын пытармемланак „Таир" пионер лагерыш канаш колтышт. Тушто пеш сай канышым.

Тений 7-ше классыште первой кече гычак „хорошо" да „отлично" отметке дене тунемаш тӱҥальым. Кызыт чыла предмет денат отлично тунемам. Молан мый отлично тунемам?

Мый туныктышо-шамычын ойыштым сайын умылаш тыршем. Мом ом умыло гын, вожылде йодам. Мӧҥгӧ пумо пашам шуктен толам. Почеш кодшо йолташем-шамычлан эре полшем.

Дисциплинем сай. Садланак класс старосталан сайленыт.

Каныме жапымат моштен эртарем. Тӱрлӧ сылнымутан литературым лудам. Школышто библиотек уло.

Тӱрлӧ кружок-шамыч эреак пашам ыштат. Мый хоровой, литературный, МОПР кружокышто шогем.

Ростовский пионер-школьник-шамычын обращенийыштым каҥашымек отлично гына тунем шогаш обязательствым налынам. Соревноватлаш Соня Кузнецовам ӱжынам. 7-ше классым похвальный грамота дене тунем пытараш мутым пуэм. Тидым честне шуктем.

Егорова Ефросиня,

Медведево пелэ кыдалаш школын VII-ше „Б" классыштыже отлично тунемше, Йошкар-Ола район.

Мемнан классна эн ончылно

Мый 5-ше „В" классыште отлично тунемам.

15 сентябрьыште ростовский пионер-школьник-шамычын обращенийыштым да СССР Верховный Совет депутат-учитель-шамычын письмаштым каҥашен налмек, тунеммаште соревнованийым кумдан шарышна. 5-ше „А" ден 5-ше „Б" классым соревнованийыш ӱжна. Договорым ыштышна.

Начар отмекым пытарен шуктен улына. Пытартыш арняште успеваемость дене моло класс деч ончык лекна. Садланак куснылшо йошкар знамям пуышт. Тиде налме знамям огына муыштаре.

Каныме жапым культурно эртарена. Туныктышо Ксенофонт Тимофеевич тӱрлӧ модышым организоватла.

Савинов.

Медведево пелэ кыдалыш школын 5-ше „В" классыште тунемше.

Мыйын пӧлӧкем

Соревнованийыш ушнымаш мыйым да мемнан отрядысе пионер-шамычым пеш чот куандарыш. Мый первой кече гычак сайын тунемшаш верч шке ӱмбакем обязательствым нальым. Кызыт обязательствым шуктен толам. Але марте мӧҥгӧ пуымо пашам ыштыде ик ганат школыш толын омыл.

Мый моло йолташем-шамычланат сайын тунемашышт полшен шогем.

Шуко жапым мый руш йылмылан ойырем. Эреак рушла газетым, книгам лудын шогем, рушла возкалем.

Дисциплинем мыйын томам огыл, туныктышо деч ик замечанийымат налын омыл, шкемым эре арун кучем.

Кызыт БГТО значокым налынам.

Мый 7 „А" классыште вожатыйлан пашам ыштем.

Отряд пашам образцово шындышаш верч уло вием дене пижынам. Чыла пионер отлично тунемшаш верч соревнованийыш ушненыт. Кок ийлан кодшо мемнан классыште иктат огеш лий.

7-ше классым „похвальный грамота" дене тунем лекташ мутым пуэм.

Маршанова Ольга.

Медведево пелэ кыдалаш школ.

ТЕНДАМ СТАЛИН МОКТЫЖО, ЙОЧА-ШАМЫЧ!

Шерге йоча-шамыч!

Мый ынде шукертак пионерский ийгот гыч лектынам. Но мыйым тӱрлӧ пионерский увер-шамыч пеш интересоватлат. Шукерте огыл мый радио дене ростовский пионер-шамычын серышыштым кольым. Ростовчан-шамыч сай пашам шонен луктыныт! Мый пионер лиям ыле гын, нунылан кызытак возем ыле: тендан ӱжмыланда келшем, йоча-шамыч, ончена, кӧ сеҥа, да кузе гынат комсомоллан возымо рапортеш подписатлашлан права налаш тыршем ыле.

Ме, йоча-шамыч, тендан дене ик пашам ыштена—тунемына. Те школьник улыда, мый—студент. Мый ужам, вет парт коклаштат шахтысе деч шагал огыл пашам ышташ перна. Тыштат, тусо семын, пеҥгыдылык ден упорство кӱлыт. Тыштат, тусо семынак, йогo еҥ нигушкат огеш шу. Тыгак, тусо семын, тыштат соревнований пашам сай ышташ полша. Ме ныл студент-шамыч: мый, Бутов, Лазухин да Семин пырля тунемына да коклаштына соревноватлена. Ме соревноватлена, но нигӧжат нылыт гыч ончыко лектын огына керт. Иктаж-кӧ мемнан кокла гыч ончык лекташ тӱҥалеш гын, молышт тудым поктен шуыт, ме адак пырля лийына, иктаж-кӧ шеҥгелан кодшашлык велэ, молыштын тудлан полшымышт дене адак ме тӧр лийына. Ме, йоча-шамыч, тидлан куанена велэ. Советский еҥ-шамычын соревноватлымаштышт ончыл еҥ-шамыч почеш кодшылан полшат, да

Алексей Стаханов.

чыланат ончык каят, садлан тиде соревнований социалистический маналтеш.

Мыйын шонымаште, ростовский школьник-шамычын писмаштлан чумыр советский йоча-шамыч вашмутым пуат, нигенат ӧрдыжеш кодмыжо ок шу. Пионер-шамыч коклаште мыйын сай палыме-шамыч улыт—Омский областьысе Леваневский лӱмеш отряд. Чын, ме нигунамат вашлийын онаул, но ме иктевесынан почеркна ден фотографийнам сайын палена. Ме ынде шукертсек ваш возгалена. Мыйын знакомый-шамычем ростовский йоча-шамычын письмаштнерген шинчат мо, нунын ӱжмыштлан йӱкым пуэныт мо,—тиде мыйым пеш интересоватла. Аламо мый нунын писмаштым „Пионерская правда"-ште ужын ом ул. Нуно вараш ынышт код манын мый шонем.

Тыланда шуко гана ойленыт, а мый эше ик гана каласем, вет те мемнам, кугу-шамычым, чумыр мемнан элым, сай да отличне отметке дене куандарыме семын моло паша дене куандарен ода керт. Школьникын таче кок неизвестныян уравнениймым решатлымашыже гыч але физикын законжым пален налмашыже гыч тудын лу ий гыч могай инженер, летчик, педагог, пашазе лийшашыже койын шога. Мланна сай специалист-шамыч, сай, шинчыше пашазе-шамыч кӱлыт. Тунемза, йоча шамыч, таче кузе гынат сайын!

Те ик айдемын лӱмжым паледа, кудын моктымыжо тӱняште нимо дечат шерге. Тендам Сталин моктыжо, йоча-шамыч!

А. Стаханов.

Ончык лекташ тыршена

Ме, Марий Сенде тӱҥалтыш школышто тунемше пионер-шамыч икте кодде соревнованийыш ушнена да Нартас пелэ кыдалаш школ пелен улшо тӱҥалтыш класс-шамычым ӱжына.

Теве ме мо дене юбилейым вашлийына:

Чыла тунемшылан газетым налын лудын шогаш.

Пионерский уголокым сайын сылнештараш.

Туныктышо толмо деч минут ончыч чылалан верыштышт лияш. Мӧҥгӧ пумо пашам тӱрыс шуктен толаш. Тунеммаште вашваш полшаш.

Тунемше-шамыч вий дене тылзылан ик гана сай пырдыж газетым лукташ.

„Плохо" отмеке ынже лий.

Меат советский школ-шамыч коклаште ончыл радамыш лекшаш верч, Ленинско-Сталинский комсомоллан рапорт возаш права налшаш верч уло вий дене тыршаш тӱҥалына.

Тунемше да пионер-шамыч лӱм дене: Казанцев В., Зайцев В., Мосолова С., Турабаева Н., Бусыгина.

„Ямде лий" 2-шо стр.

НИКОЛАЙ ОСТРОВСКИЙ

29 сентябрьыште шочмыжлан 34 ий темеш

Писатель Николай Островскийын „Как закалялась сталь" книгаже 1932 ийыште печатлалтын. Тиде книгам пашазе, колхозник, туныктышо, ученый да юный пионер-шамыч лудыныт. Библиотекыште тиде книга налаш кугу очередь лиеден. Издательстве ала мыняр кана уэш издаватлен.

„Как закалялась сталь" книган геройжым—Павел Корчагиным Совет Ушемысе чыла пионер ден школьник-шамыч шинчат. Тудын лӱддымӧ, пенгыде большевик да революций пашалан мучашдыме преданне ең улмыжлан чот палат.

Островский шке романыштыже пролетарский йочан кушмыжым, кузе тудын гыч пенгыде революционер шуаралтмым раш ончыкта. Ленин-Сталин паша верч чот преданне ең, граждан сар жапыште Павка пашазе ден кресаньык-шамыч дене пырля эре онча ратыште лийын. Фронт гыч мӧгӧ пӧртылмекше—контужитлалтше, черле ең адакат паша деч посна ок код. Рвезе - шамыч дене пырля узкоколейке строительствыште пашам ышта. Пытартышлан Павликым шкеже чер йӧршӧшлан постельыш пышта. Тудо сокыр лиеш. Но туге гынат, „строыштак кодеш". Пенгыде большевикын, революционерын шӱлышыжӧ лунчыргышо капыштат ила. Кинышкыла тудо романым воза. Тиде роман—тудын революционный пашам умбакыжат ыштымыжым ончыкта.

Островский романыште социализм верч кучедалмаште „сталь семын" шуаралтше рвезе большевик Павел Корчагинын образшым велэ огыл, тугак революцийын тулыштыжо тушман дене кредалмаште шуаралтше ятыр моло уста рвезе герой комсомолец: Сережа ден Валя Брузжак, Рита Устиновичын да моло шамычынат пашаштым ончыкта.

Островскийын ӱмыржӧ кӱчык лийын. Тудо 1904 ий 29 сентябрьыште шочын, 1936 ий декабрь тылзыште колен.

Тудо уло вийжым человечествым утарышаш верч кучедалмаш пашалан пуэн. Садланак правительстве кугу боевой заслугым ыштымыжлан да талантан произведенийым возымыжлан тудым Ленин орден дене наградитлен.

Пытартыш жапыште Островский „Рожденные бурей" у произведенийым возен. Тудо кугу роман лийшашлыкын ик ужашыжым гына возен кертын. Тиде книгаште первой странице гычак 1918—20 ийысе Украиныште польский ден украинский кресаньык-шамычын немецкий захватчик, польский военщине, помещик, фабрикант - шамыч ваштареш кучедалмыштым сӱретла.

„Как закалялась сталь" роман бдительне лияш да тушман-шамыч дене эше пенгыдын кредалаш ӱжеш.

Николай Островский лудшо-шамычым шкеак волнолатылкта. Тудын граждан сар годым Щорсын героический дивизийыштыже кредалмыже, черле улмыжо, сокыр лиймыже да писатель пашам ыштымыже „Как закалялась сталь" книгаштыже пеш сай ончыктылтын.

Герой-шамыч кокла гыч ик украинец Андрей Птахам чыла йоча-шамыч раш шинчат. Андрейын легионер-шамыч ваштареш героически кредалмыжым ончыктышо главажым йоча-шамычлан посна книга дене печетлен лукмо.

Пенгыде комсомолец, большевик-писатель Николай Островскийым молодежь нигунамат ок мондо.

◆ Кажне ийын марафонский бег эртаралтеш. Тудын кужытшо 42 км. да 193 метр. Тений 18 сентябрьыште эртаралтын. Куржталмаште элын эн тале 112 бегунжо-шамыч участвоватленыт. Эн первой финишыш Голованов толын. Тудо 42 километр да 194 метрым 2 шагат 43 минут да 32,2 секунд жапыште куржталын. Тыге тудо 1935 ийыште Н. Боборыкинын ыштыме рекордшым сенген.

◆ Советский водолаз-шамыч Буг ер пундаште (Украин) пеш тошто пушым муыныт. Пуш ер пундаште 2500—3000 ий кием. Тудым Ленинградысе Военно-Морской Центральный музейыште ончыкташ тӱҥалыт.

◆ Шукерте огыл Николаев олаште пионер-шамычлан пионерский Дворец почылтын. Тушто 30 комнат уло. Дворецыште художественный студий, тӱрлӧ лабораторий, каныме зал, 300 ең пурыман зал уло.

◆ Киров лӱмеш Нагорный паркеш революцийын пламенный трибунжо, Баку нефтяник-шамыч ден Азербайджан шемер-шамычын йӧратыме Сергей Миронович Кировлан пеш кугу памятник ыштылтеш.

◆ 19 сентябрьыште 0 шагат 25 минутышто Москва лишне улшо стартовый поле гыч сферический аэростат дене аэронавт майор-орденоносец И. И. Зыков йолташ да кокымшо пилот 3-шо ранг военинженер А. В. Егоров йолташ чоҥештеныт. Тиде чоҥештымышт дене советский аэронавт-шамыч 3 рекордым сенгеныт. Чоҥештымашышт 29 шагат 45 минут шуйнен.

◆ Киевский киностудий бригаде режиссер-орденоносец Довженко йолташын вуйлатымыже почеш „Щорс" фильмлан кадр сӱретлалтеш.

Шерге пӧлӧк

Тиде кечылаште ВЛКСМ ЦК пеленсе йоча литератур издательствыште М. Ю. Лермонтовын „Герой нашего времени" произведенийже 10 000 экземпляр дене лектеш. Тиде книга рвезе лудшо - шамычлан шерге пӧлӧк лиеш. Книгаште сӱретым М. А. Зичи ыштен.

Конституцийым тунемына

Ӱмаште VI-шо классыште Конституцийым тунемын огынал. А Конституцийым—тӱҥ законым палыме пеш шуын. Кунам палыме ок шуын, вет тудым великий Сталин йолташын вуйлатыме почеш ыштыме. Садланак Сталинский Конституций манылтеш.

Тений 7-ше классыште тунемме ийын первой кечыж гычак Конституцийым тунемаш тӱҥална. Первояк Сталин йолташын докладшым тунемна. Туныктышо сайын умылтара.

Кушаков Зосим,

Арын пелэ кыдалаш школ, Морко район.

Кӱчык увер-шамыч

Кельмак сола тӱҥалтыш школышто тунемше 45 йоча-шамыч пионерыш пуреныт. Чылаштынат галстукышт уло.

Тетерин Михаил,

Шуда сола ял, Кужмарий ял совет, Ронго район.

* * *

Мый А. С. Пушкинын произведенийже - шамычым лудаш пеш йӧратем. Тудын возымо „Дубровский" ден „Поднялся ветер" книгаже мылам пеш келшыш.

Павлов Николай,

Руя сола пелэ кыдалаш школ, Ронго район.

* * *

Мый шыжым ийгече ваштал толмым эскерем. Покшым вочмым, тӱрлӧ пушенгын лышташ йогымыжым, шудо-шамычын лывыжгымыштым, лышташ йогымым эскерем.

Галкин П.

Кужмарий ял совет, Шуда сола ял.

Родиным аралыше-шамыч

Пеш эр. Кучедалмаш тӱҥалын.

Тиде 6 августышто лийын. Танк-шамыч пехот дене пырля, японский артиллерийын пеш чот лӱйылтмыжым ончыде сопко ӱмбаке мӱгырен каеныт. Политрук заместитель Базеевын машинажым комсомолец Суров наңгаен. Танкышке тушманын орудийже-шамыч лӱйкалат.

— Пытараш кӱлеш!—Базеев ойла.

Танк гыч ятыр гана тура лӱймаш шергылтын да японец-шамычын кок противотанковый пушкышт шыпланеныт. Но кумыштыжо, ала кушакын скала коклаш маскироватлалтын, чарныде лӱйкален. Суров кудо могыр гыч лӱймым ужын.

— Шолаште, коремла коклаште!—пелештен тудо.

Кок гана тура лӱймек, кумышо пушкыжат шалатлалтын. Суров веселан вошт ылеш. Тудо японец-шамычын, мераң семын, ӧрдыжыш куржмыштым ужеш. Танк пулемет - шамычын японский пулеметчик-шамычыште тошка. Теве сопкын вершинаже. Но кенета танк илыше семын, чытыралтын, машиныште волгыдо лийын, воктене снаряд пудештме йӱк шоктен. Тиде самурай - шамыч адак танкышке лӱеныт.

Базеев вашке гына башньышке кӱзынеже улмаш, но тудо ок пӧрт, пулемет деке миен—тудо кагырген. Вес гана лӱймыш. Тул шӱйым, йолым йӱлалтен, вӱр йоген. Базеев камбозын. Тудо колымешке эмганыше Суровын ошемше тӱсжым ужын, тудыжо пытартыш вийже дене газым колтен, да машине эркын ӱлыкӧ волен, лӱйкалымаш деч шылын. Базеев „Сеңымешке кучедалаш!" манын кычкыралын, танке гыч куржын лектын, весыш шинчын да тудым атакыш наңгаен.

* * *

Кучедалмаш пасушто комсомолец лейтенант Винокуровын танкше писын кая. Машинашке комиссар Ефимов ден водитель комсомолец Рассоха улыт. Лӱддымӧ танкист - шамыч снаряд дене противникын огневой точкыжым, свинцовый йӱр дене противникым пытарат. Японец-шамычын нигуш пураш ӧрмышт, чот лӱдмышт коеш. Эше ик минут гыч нуным танк лаштырта. Танк ваштареш японский офицер писын нушкеш. Комсомолец Рассоха машинам изиш савыралеш да гусенице дене самурайым лаштырта.

Винокуровын героический танкше ятыр гана атакыш миен. Ик кучедалмаштыже лӱддымӧ комсомолец Рассоха колен: машинашке пурышо пуля тудын шокшо шӱмжым шӱтен. А вет эше кодшо йӱдым, частьыште митинг лийме годым, тудо комиссарлан ойлен:

— Мый кучедалмашыш комсомолец каем, а кучедалмаш деч вара Ленин-Сталин партийыш пурем.

Японец - шамыч танкым проволочный заграждений шалатыме годым локтылыныт. Японец-шамычлан лейтенант ден комиссар лӱде вашмутым пуэныт. А йӱдым, пычкемыш полышымо дене, нуно локтылмо танк гыч каяш решитленыт. Винокуров оружий тушманлан пайдаланашыже ынже йӧрӧ манын тудым локтылын, вара эркын Россохан кусеныштыже кычалын, тушечын документым луктын, нунын коклаште партийыш принимайтлыме нерген заявлений киен. Танк гыч первояк комиссар лектын вара Винокуров. Нуно шкеныштым ончыкташ огыл манын нушкын улыт. Кунам японский секрет нуным ужын, лейтенант Винокуров шып ойлен:

— Курж, мый бандит-шамычым кучем.

Вара тудо комиссарым пычкемышыш шылмешыже лӱйкален, аралалташ тӱҥалын.

* * *

Танк - шамыч пеш чот кайымышт дене противникын траншейжым шалатылыныт, огневой точко-шамычым пытарымек, шудо семын самурай - шамычым соленыт. Кучедалмашыште комсомолец шамыч лӱддымӧ ылы. Нунын нерген героически легенда-шамычат шуко шочыныт.

Родинын верный эргыштышамы умша кӧргыштӧ родной Сталинын лӱмжӧ дене японский захватчик-шамыч ваштареш кучедалаш каеныт. Тиде лӱм дене нуно самурай-шамычын пеш кугу тӱшкаштым йӧршын шалатеныт.

Йошкар знаме адакат советский Заозерный сопко ӱмбалне кугешнен лойгалтеш!

В. Кудрявцев.

Хасан ер район.

(„Красный флот" гыч)

Сӱретыште: Хасан ер. Ер вес могырышто Заозерный сопко коеш

ГРАНИЦЕ ВЕС ВЕЛНЕ

Японский захватчик-шамыч китайский олалам варварски бомбардироватлат.
Сӱретыште: Учан олаште илыше-шамыч бомбардировко деч кодшо погыштым утарат.
Союзфото.

ГЕРОИЧЕСКИЙ КИТАЙСКИЙ ЛЕТЧИК-ШАМЫЧ

Японец-шамыч Ханько-ушко кержалтмышт годым китаец-шамыч ваштареш 36 истребитель ден 18 бомбардировщикым колтеныт ыле. Нунын ваштареш китайский истребитель эскадрилийышт чонештеныт. Южышто пеш тале кредалмаш лийын. Тиде кредалмаште китайский летчик-шамыч 12 японский истребитель ден 3 бомбардировщикым пытареныт. Моло японский самолет-шамыч пӧртыл каеныт. Ваш кредалмаште китаец-шамыч 2 истребительым гына йомдареныт, летчик-шамыч парашют дене тӧрштен утленыт.

Йӱлышӧ самолет гыч китайский летчикын тӧрштымыжым японец-шамыч ужыныт да лӱлдаш тӱҥалыныт. Тунам вес китайский летчик шке истребительже дене японец ӱмбак чонештен каен. Тыге Японец-шамычлан парашютистым лӱяш эрыкым пуэн огыл. Летчик-парашютист сусырген мланде ӱмбак волен. Волмеке, вес истребительыш шинчын южыш кӱзен да японец-шамыч дене уэш кредалаш тӱҥалын.

ПИОНЕР ВОЛОДЯ ШПИОНЫМ КУЧЕН

Пионер Володя Горан границе воктенак ила. Ик гана Володя нур гычын мӧнгыжӧ кайышыла оптымо шудо копнан тӱржӧ тарванымым да шем ӱмылын йыл-йул коймыжым ужын.

Володя нимом палыдымыла вигак копна ӱмбак каен. Кенета палыдыме еҥ коййн. Йочам ужмеке тудо йоча ваштареш миен да каҥашен.

— А теве тушто ял уло мо?—манын палыдыме еҥ границе велке ончыктен йодын.

Володя тунамак тиде еҥ шкенан огыл манын тогдаен.

— Ял! Тушто ала уло, адак мемнан огыл—манын каласымек шкенжын каяш тӱҥалшыла палдарен. Володя палыдыме еҥлан шӱлыканла койын огыл да тудо йоча деч йодышташ тӱҥалын.

— А кушто кочкаш муаш?

Володя первояк: кочкаш тыште нигушан,—манмек, варажe: „а может муына, айда мемнан деке, ала, авам пукшен колта...",—ешарен ойлен.

Нуно пырля каеныт. Володя тудым чодра гыч вик заставыш наҥгаен. Палыдыме еҥ йочан куш наҥгаймыжым палымеке вондер коклаш куржын. Пионер ӧрын шоген огыл, чот шӱшкалтен колтымеке куржшо почеш поктен куржын. Шӱшкымӧ йӱкым колмеке пограничник-шамыч толын шуныт.

Нуно палыдыме еҥым кученыт. Тудым обыскатлымек оружийым, топографический картым, шуко оксам да тӱрлӧ секретный документ-шамычым муыныт.

Володя Горанын шкенжым лӱддымӧла кучымыжлан „Артек" пионер лагерьыш каяш путевко дене премироватленыт.

Пионер отрядым организоватлыме

Кельмак сола тӱҥалтыш школышто пионер отрядым организоватлыме. Вожатыйлан Нина Егоровнам сайлыме. Шукерте огыл пионер сбор лийын. Сбор лиймеке мурымаш, куштымаш лие. Тетерин Иван.
Шуда сола ял, Кужмарий ял совет, Ронгго район.

Йодса-умылтарена

ШАГАТЫН ИСТОРИИЖЕ

Ик гана еҥ-шамыч кечан годым ӱзгар дечын ӱмыл лиймым ужыныт. Ӱмыл тӱрлӧ кужытан: эрдене тудо эн кужу, кечывалым уке гаяк, кечывал деч вара вес могырышко кужемеш. Мландыш керме тоя дечын ӱмыл лиймым тогдаеныт. Тудым йол тошкалтыш дене висеныт. Тыге первой кечывал шагат лектын. Тудын ужашыштыже тоя да ӱмыл гына лийын. Еҥ-шамыч тыгай шагат дене шуко курымым иленыт. Но тыгай шагат дене тӱтыран, пылан кече годым але йӱдым жапым пален кертын огытыл. Садланак вӱд дене ыштыме клепсидр лӱман да ошман шагатым шонен луктыныт. Клепсидрыш вӱдым, ошман шагатыш ошмам темыман улмаш. Вӱд, ошма ате гыч эркын йогеныт. Ате гычын чыла йоген пытымек, шагат жапшумым палдарен. Тиде шагатынат ситыдымашыже шуко лийын. Тыгай шагат воктен ик еҥ эре дежуритлыман улмаш. Еҥ вӱд, ошма йоген пытымек уэш атыш оптен да кунар жап лиймым доскаш палемден.

Чын шагатын кунам лекмыже раш пале огыл. Южо тошто документ-шамыч тыге каласат: шагатым мемнан эран X курымышто илыше монах-шамыч: Герберт да Пацификус шонен луктыныт маныт. Пацификус XI курымышто, Италийын Верон олаштыже илен.

XIV курымышто гына башньысе шагатын коштмыжо нерген чын увер лектын. 1314 ийыште механик Бомон тыгай шагатым Французский Канн олан кӱвар воктен улшо башньышто ыштен. Тыгай шагатым первой кузе ыштеныт? Тугай шагат каналтыш сакыме груз дене ыштылтын. Канат цилиндрыш пӱтырналтын. Грузын волымыжо годым цилиндр пӧртын. Тиде движений пӱян тыртышын чыла системышкыже передатлалтмеке шагатын стрелкыжым пӧртыктен. Тунам шагатыште ик стрелке веле улмаш. Тудо шагатым ончыктен.

Тидын деч вара кажне ийын шагат эре саем толын. Шагатын устройствыжо да украшенийже саем толын гынат, механизм уэмын огыл. Тунам шуко циферблатан башньысе шагат лектын. Тиде шагатын ик циферблатше арнясе кече-шамычым, весе—ийысе жапым, молымат ончыктеныт. Францийын Безансон олаштыже 30 циферблатан шагат улмаш. Тудлеч вара тӱрлӧ фигуран, музыкан шагат-шамыч лектедаш тӱҥалыныт.

Пытартышлан учоный, пале математик Галилей маятникым шонен луктын. Тудо жапыштак пружин лектын. Пружин—шагатын механизмыштыже але марте улшо канатан грузым вашталтен. Тидлеч вара шагатын механизмже ончычсо деч шукылан изи лийын. Садланак изи шагатым ышташ тӱҥалыныт. Эн первояк ӱстембалан шындыме шагат, вararак кӱсен шагат лекташ тӱҥалын. XVII курымышто тыгай шагат-шамыч лектыныт. Но шерге улмылан лийын поян-шамыч веле налын кертыныт. Шемеркалык жапым кече да агытан мурмо дене пален илен. Нуно, агытанын мурмышт почеш кынелыныт, кечывалым ыштеныт.

А. Горобова.

Сӱретыште: Йошкар-Ола йоча сатыште йоча-шамыч бильярд дене модыт.
Фото С. Чуршуковын.

ВЕСЕЛА МОДЫШ

Пленникым утаре

Тиде модышышто 15—16 еҥ лийман. Площадкыште кум кругым чертитлыман. Кок кругышто кугу кругын кӧргыштыжӧ лийже. Эн покшел изи кругышто пленник, кокымшо кругышто сторож-шамыч, кумышо эн кугу круг йыр моло модшо-шамыч шогалыт.

Модшо-шамыч сай йӧн годым мечым кузегында пленниклан шунешт. А сторож-шамыч пленник дек ынешт колто да чот аралаш тыршат. Пленник мечым кучымеке яраште шотлалтеш. Тудын верышке мечым арален кертдыме сторож шогалеш.

Кругышто шкет шоген кодшо сторож сеҥышылан шотлалтеш.

Шолтыдымо паренге молан шемемеш

Пӱчкедыме шолтыдымо паренге (але олма, груша, понго, йошкар ушмен, молат) южышто вашке шемемыт. Молан шемемыт? Тушто (моло вереат) тирозина манме вещества уло. Тиде пеш сложный вещества воздух гычын кислородым налеш да тудым тирозин дене уша.

Тирозин тӱсдымӧ. Кислород дене ушналтме мӧнгӧ шемалге кӱрен тӱсан у вещества лиеш. Тирозиназ деч посна тирозин кислород дене сайын ок ушналт. Тирозиназым пытарымек, эрыктыме паренге ок шемем.

Паренгым шолтымеке (кугу температурышто) тирозиназ пыта. Вот молан кӱктымӧ паренге воздухышто огеш шемем.

Растенийлаште тирозиназ гае вещества-шамыч шуко улыт. Южыжо шопыктара (тыште кислород тӱрлӧ вещества дене варна).

Суткаште кечым 20 минут гына ужыт

Северный Америкыште, Колорадо штатысе Партал ер воктен изи ола уло. Тиде лилипутола кок кӱкшӱ тура курык кокласе шелшыште шинча. Тушто кече суткалан 20 минут жап гына лиеш.

Мланде шарын моло ужашлаште тыгай вер-шамыч улыт. Келге коремласе, курык воктенсе илыше-шамыч тылзе жап дене кече волгыдым ужде илат.

Кӧ кузе мала

Кажне илыше шке семынже мала. Слон пушеҥгыш эҥертен, аист—пел йолын, ушкал-киен, чывешинчен, имне—шоген малат. Опоссум лӱман явлык уло. Тудо кужу почан. Садланак шке кужу почешыже кержалтын мала.

МЕМНАН АДРЕС: Йошкар-Ола, Марий АССР, Совет пӧрт, 53-шо №-ан пӧлем, „Ямде лий" редакций. Телефон: Совет пӧртын коммутаторжо, 82-шо №.

Отв. редактор— И. М. МУЗУРОВ.

Упол. Марлита № А—775.

Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-ше типографийже.